

december 2020, laatste column voor het Montessori College

The Last Waltz

Lastig is het en het went ook niet echt. Het kan intrinsieke onwil zijn, dat lichte gevoel van weerzin. Maar het is wel noodzakelijk: dat rare manoeuvreren door de gangen om maar te proberen die op school onmogelijke 1 ½ meter afstand te bewaren. In het dagelijks leven blijft het ook ongemakkelijk. Op dit moment ben ik in het bezit van dermate goed afsluitende mondkapjes dat ik soms snakkend naar adem een winkelpand verlaat of na een trap opgerend te hebben even het elastiekje van mijn linkeroor haal om een diep teug lucht te nemen. Gelukkig recupereer ik, ondanks mijn vergevorderde leeftijd (ik kom hier nog op terug...) snel en kan ik daarna weer opgefleurd mijn weg vervolgen.

Dat mondkapje kan vreemde gedachtesprongen opleveren. Toen ik laatst voor mijn contactlenzencontrole bij de opticien binnenliep stond de lenzenman al klaar en riep van verre: komt u maar, ik herken u al, zelfs met mondkapje! Je voelt je dan op een wat kinderlijke manier toch even geveild. De lenzenman herkent mij, ik word gezien: zelfs met mondkapje! Om daarna te bedenken dat op foto's bij het onherkenbaar maken niet de mond maar de ogen van een mens worden afgedekt. Kortom: het stelde eigenlijk niet zoveel voor.

Maar meer nog dan geveild voelde ik me ongeveer een week geleden ontroerd, toen ik vlak na een pauze me zo corona-proof mogelijk schichtig door de gangen bewoog. Vlak voordat een 2^e klasser zijn les inliep en als laatste de deur wilde sluiten, zag hij mij lopen en hij riep dwars door de gang: dag Karen! Hij lachte en zwaaide.

Waarom deed me dat zoveel? Omdat ik sinds 1 oktober niet meer voor de klas sta en hij in een van de klassen zit die ik vorig schooljaar vanuit huis heb lesgegeven. Wekenlang waren wij, klassen en docenten, via het beeldscherm tot elkaar veroordeeld. We hebben ons te pletter gewerkt. En toch heb ik ook daar een massa goede herinneringen aan overgehouden. Life in de klas is onbeschrijfelijk veel beter en fijner, maar het was heel bijzonder. We hebben ons er samen doorheen geslagen; het personeel, de leerlingen en de ouders. En nu moeten we opnieuw vanuit huis aan de bak. Het is zo jammer maar het moet.

Zo wordt deze lange periode in mijn leven dat ik op deze school mocht meedoen, afgesloten met een wel heel markante laatste dans op het feest dat onderwijs heet. Een curieuze dans, deze laatste wals. Ik ben even terug in Amsterdam waar ik op mijn 24^e aan het eind van een prachtige zomermiddag op een wolk de bioscoop uit zweefde: wat muziek niet met een mens kan doen! Nadat ik die fantastische film zag: The Last Waltz. 'This film should be played loud' was het terechte advies. Nu zijn we 42 jaar verder. Het voelt niet zo: niet in mijn hoofd, niet in mijn hart, niet in mijn handen. Toch ga ik met pensioen.

Via deze laatste bijdrage aan de Monti wens ik voor iedereen een leven vol nieuwsgierigheid, belangstelling, verwondering en empathie. En gebruik je hoofd, je hart en je handen bij alles wat je doet; vanaf nu, in 2021 en daarna. Altijd.

juni 2020

Anders

Eindelijk was het dan zover na een lange periode van wachten. Iedereen heeft zo zijn verlangens en prioriteiten: zelf was ik er enorm aan toe om weer eens naar een museum te mogen. Het werd het Kröller-Müller. Van te voren kaartjes kopen en een tijdslot afspreken. Na de rit van Oud-Reemst door het woeste land van de Veluwe lag het museum er verstild bij met veel minder bezoekers dan normaal.

Een vaste wandelroute door de gangen en zalen, met pijlen en hekjes. Slechts een paar tafeltjes in het restaurant, overal handpompjes met ontsmettingsmiddelen. Normaal staan die er niet, nu wel. Ik dacht aan onze school: ook een groot gebouw dat is ingesteld op veel mensen. Ook bij ons overal handpompjes met ontsmettingsmiddelen en pijlen voor de looprichting. In een van de zalen stond een tekenmachine, ik maakte een foto voor een collega en werd meteen vriendelijk doch vastberaden gecorrigeerd door de suppoost. Het mocht niet. Normaal wel en nu niet, in verband met de mogelijk stagnerende doorloop van het publiek. 4 personen per zaal was het maximum en er stonden inderdaad een paar mensen te wachten.

Buiten in de zomerkou van dit weekend zag de beeldentuin, na een stevige regenbui, er fris en helder uit. Vers onderhouden paden, nauwelijks betreden grasvelden, schoongewassen kunst. Normaal al prachtig, nu vrijwel perfect. De Jardin d'émail van Jean Dubuffet was, na een jarenlange restauratie, net klaar. We mochten er niet overheen lopen. Vijf jaar geleden wel, maar nu niet: het toegangspoortje naar het 'landschap' is te smal en het hek was dicht. Te begrijpen, maar wel jammer en niet normaal. Via een stelling wierpen we een blik in de vreemde, met zwarte randen omkaderde witte wereld.

Thuis kijk ik naar de foto's die ik nam: van het vervreemde landschap van Dubuffet en leg de link naar onze veranderde wereld van nu. Van de Needle Tower van Kenneth Snelson, waar je onder kunt staan en die, als je omhoog kijkt naar de lucht en de wolken, zachtjes meedeint op de wind. En ik denk aan alle leerlingen die dit jaar hun diploma krijgen en mogen starten met het beklimmen van de maatschappelijke ladder, the sky is the limit, kijk maar! Ik zie de vreemde tenten van Cornelius Rogge en bedenk dat het voorzichtig kamperen wordt dit jaar. Het was een mooie, prachtige dag met heimwee naar de vrijheid van het vorige bezoek en bedenk dat het anders was, maar zeker niet slechter dan voorheen. Ik denk aan ons allemaal, aan de leerlingen en aan al het personeel van onze school. Hoe we op een ongewone manier invulling geven aan ons werk en roeien met de riemen die we hebben. Niet normaal maar anders en zeker niet slechter. Mooi en prachtig.

mei 2019

Stilte en voorjaar

Onder klimaatdrammers en bio-nerds is het elk voorjaar weer een item en wordt natuurminnend Nederland gekweld door de prangende vraag: bloeit het speenkruid al? Competitie in de wereld die natuur heet en je bent een hele piet met je eerste signalering.

Een mooi, klein geelbloeiend plantje met glanzende stervormige bloempjes en even glanzende hartvormige, groene blaadjes. Groeiend in het onderhout. Als de bomen in het groen staan en andere kruidige planten opschieten krijgt het speenkruid te weinig licht en verdwijnt. Het blad vergeelt en verdort. De knolletjes blijven ondergronds wachten op volgend voorjaar.

Dan is er in natuurkringen nog een ander jaarlijks ankerpunt dat vele harten sneller doet kloppen. Het zien en het horen van de eerste gierzwaluwen. Overwinteren doen deze vogels in Afrika ten zuiden van de evenaar. Bij ons wonen ze in de zomer en bouwen ze hun nest in oude gebouwen. Virtuozes vliegers zijn het, die buiten het broedseizoen eigenlijk nooit de grond raken. Dag en nacht in de lucht waar ze eten en slapen.

Het voorjaar is een nieuw begin, met elk jaar toch weer een gevoel van opluchting, dat alles het echt weer doet: het speenkruid, de bollen in de tuin, het uitlopen van de bomen. Maar dat het ècht richting zomer gaat: dat vertellen de gierzwaluwen.

Rond 30 april neemt de onrust toe en hoop ik samen met vele anderen op het snerpande zomergeluid van deze vogels. Van ver weg aan komen vliegen, vrij, over alle grenzen heen. En als je ze rond de 30e nog niet gehoord hebt wacht je nog een paar dagen af, tot het moment dat het één keer per jaar stil is in Nederland.

Tijdens de Dodenherdenking op 4 mei duurt deze stilte twee minuten. Het was dit jaar weer mooi om te zien hoeveel ouders samen met hun kinderen gedenken wat ons verbindt. En als je heel goed geluisterd hebt, wie weet heb je dan ook een stukje vrijheid kunnen horen. Buitelend, scherend en snerpand door de lucht.

In augustus nemen de gierzwaluwen hun vrijheid om weer terug te keren naar Afrika. Wij koesteren onze vrijheid hier en zorgen ervoor dat die blijft: thuis, op school, overal. Voor jou en mij en onze kinderen: samen.

november 2019

De wortels

Er bestaat een school die volop in beweging is, zoals het hoort. Als leerkracht ben je nooit tevreden en altijd op zoek naar verbetering van het onderwijs voor je leerlingen en je collega's. Want onderwijs geven doe je niet alleen, dat doe je samen in verbinding met anderen. Samen met je leerlingen, je collega's die expert zijn in hun vak als onderwijsgevende, met je leidinggevenden, met de ouders van je leerlingen en met andere experts binnen en buiten de school. Als dat een beetje lukt zijn we blij. We komen bij elkaar en feliciteren onszelf met het feit dat we een school in beweging zijn.

Soms krijgen we bezoek en blijkt vaak dat we worden we benijd en soms zelfs bewonderd. Dan zijn we trots en feliciteren onszelf: we doen vast iets goed.

Het komt ook voor dat we elders dingen zien die wij bewonderen en voor onszelf wensen. Pas geleden zijn collega's naar New York en Boston geweest, naar een school die ons al eerder bij andere bezoeken heeft geïnspireerd en ontroerd. Mooi dat dat kan: we staan open voor de wereld buiten en gaan op zoek, zoals het hoort. En daarmee mogen we elkaar feliciteren.

Ook kan het zijn dat er van dichterbij uit eigen land een nieuw idee opduikt, onze school invloeit en mee kan stromen met onze uitgangspunten. We ontmoeten geestverwanten, we trekken samen op en wisselen uit, zoals het hoort. En we feliciteren elkaar: de wereld houdt niet op bij onze voordeur, prachtig.

En ook kan het gebeuren dat mensen binnen de school elkaar vinden en ontstaat een nieuw initiatief zoals de Werkplaats, wordt een nieuw vak geboren zoals Exact+, of een KWT-special zoals Haken en Breien, of blijkt er opeens in bredere kring sprake van voortschrijdend inzicht: een ander rooster met meer mogelijkheden. Enthousiast zijn we allemaal en als we dat in een enkel geval wat minder zijn dan sowieso op zoek naar verbinding. We komen bij elkaar en wisselen ideeën uit. We doen voorstellen, we worden gefaciliteerd door school. We zijn niet star en staan open voor verandering, zoals het hoort. En we feliciteren onszelf, we zijn in beweging, we zijn goed bezig!

De theoretisch fundament van ons Montessori College zorgt voor de ruimte die al deze voortvarendheid kan en moet stroomlijnen en verankeren. Want met ijdel en vluchtig zweven op de roze wolken van de zelffelicitering zouden we onze leerlingen en onszelf tekort doen. Zelfreflectie in alle bescheidenheid en met nuchterheid blijft de boodschap. Vast overbodig, maar wat zijn die wortels ook alweer? Dit zijn ze, de karakteristieken voor voortgezet Montessori-onderwijs:

- Hoofd, hart en handen
- Leren kiezen
- Reflecteren
- Sociaal leren
- Samenhang in leerstof
- Binnen en buiten de school.

juni 2018

Toverkunst

Mijn oudste herinnering aan het Kröller-Müller dateert uit de tijd dat ik ongeveer een jaar of vier moet zijn geweest. Een onuitwisbaar ankerpunt is sinds die tijd een schilderij van Georges Seurat. Ik weet nog steeds in welke zaal het destijds hing. Een groot schilderij, opgebouwd uit talloze gekleurde stipjes die samen bruinige can-can dansende dames opleveren gesitueerd voor een orkest met een meer blauwige uitstraling. Ik ben een klein meisje en ik vind het een onaantrekkelijk schilderij. Niet mooi. Mijn vader vertelt over de stipjes en dat die samen op afstand een beeld opleveren.

Fantastisch en prachtig vind ik dat! Er hangen nog meer gestippelde schilderijen. Die vind ik wèl mooi. Ze zijn fris en helder van kleur. Toverkunst is het, met die stipjes!

Maar dat ene grote schilderij: bah. Het paste mij toen niet en nu nog steeds niet. Bij elk bezoek aan het Kröller-Müller wordt mijn kleuteroordeel weer bevestigd: ik vind het nog steeds een vervelend schilderij. Desondanks zoek ik het, als het mogelijk is, steeds weer op.

Het Kröller-Müller en ik hebben een soort familiale relatie, zou je kunnen zeggen. Ik hou er veel van, het is een prachtige en verrassende plek maar, net als bij familie: ik vind niet álles leuk.

In een iets minder grijs verleden, maar toch ook alweer de nodige jaren geleden, zijn we met onze destijds tweejarige dochter in het Mauritshuis in Den Haag. We gaan met de lift naar boven en ze heeft daar geen zin in. Ik ben twee en ik zeg nee en dat betekent jammeren en tranen. Tot op het moment dat we uit de lift stappen en direct daarna de hoek om slaan. Dan verandert in één klap de gemoedstoestand van onze dochter van verzet in opperste verbazing. Grote, verbaasde kinderogen en een klein vingertje dat wijst: "Een koe, een koe!"

Daar hangt, enorm groot, levensgroot, de Stier van Potter. Van alles is er te zien: natuurlijk de enorme koe, maar ook een boer, schapen, een kikker, een koeienvlaai en zelfs de vliegen bij de kop van de koe. En er is nog veel meer te zien in het Mauritshuis. Een levensgroot prentenboek om op de arm van pappa in rond te lopen, zalen vol met toverkunst.

In gesprekken met leerlingen komt regelmatig het item museumbezoek voorbij. Niet alleen kunstmusea, maar ook cultuurhistorische- en natuurmusea passeren de revue. Voor veel leerlingen van huis uit een niet geheel ongewone activiteit. Maar niet voor iedereen. Soms wordt er met enig dedain over gesproken. Waarom? Sport, daar is iedereen van overtuigd, is goed, waardevol, karaktervormend en gezond om mee bezig te zijn. Volledig mee eens, heerlijk, doen!

Maar als het over kunst en cultuur gaat is het prijschiëten geblazen, lijkt het soms wel. Saai, vervelend, mijn ouders vinden er ook niets aan, zeggen sommige leerlingen.

Zo doe je jezelf tekort: je ontzegt jezelf en je kind bronnen van verbazing, verwondering, ergernis, enthousiasme, kennis, schoonheid en troost.

En, om eens een klein geheimpje te vertellen: in ons Valkhofmuseum hangt op dit moment werk van een collega en ook in de nieuwe museum op de Waalkade, de Bastei, zijn verbazingwekkende zaken te vinden. Toverkunst, het bestaat echt, ga maar eens kijken en verbaas jezelf!

januari 2018

Nul op je repertoire

Het jaar nul, lastig. Zit je de eerste klas en alsof de realiteit van alledag niet al ingewikkeld genoeg is met huiswerk, vrienden en vriendinnen, nieuwe vakken, leren plannen en reflecteren, dan komen ze bij WBT ook nog eens met dit soort vragen:

Wanneer was het jaar nul? Waarom is dit punt op deze manier in de tijd gemarkeerd? Geldt het jaar nul voor iedereen op onze aarde of wordt daar her en der verschillend tegenaan gekeken? We tellen vanaf het jaar nul vooruit, hoe zit het dan met de tijd vóór het jaar nul?

En als je eens goed nadenkt: bestaat het jaar nul eigenlijk wel?

Overal op de wereld wordt de christelijke jaartelling standaard gebruikt en deze begint bij het jaar nul. De afspraak is dat het jaar direct daarna het jaar is waarvan men denkt dat Jezus Christus geboren is. Dat jaar is het jaar 1. Een heel jaar lang nul bestaat niet: direct voorafgaand aan het jaar nul is het jaar 1 voor Christus. Daar kunnen we lang of kort over praten: dit is de afspraak. Vanaf het jaar nul tellen we oplopend vooruit de toekomst in en noemen dat na Christus en terug oplopend het verleden in: voor Christus.

Er bestaan een behoorlijk aantal jaartellingen. Bijvoorbeeld (er zijn er nog meer!): de joodse jaartelling vanaf 3761 vóór Christus, de islamitische jaartelling vanaf 622 ná Christus, de Chinese jaartelling vanaf 2697 vóór Christus. We zien dat deze jaartellingen hier worden afgemeten aan de christelijke jaartelling, ons vaste ankerpunt om wereldwijd te communiceren en gebeurtenissen te beschrijven.

Goed, dat was het jaar nul. Maar dan een volgende vraag: wie was Jezus Christus eigenlijk? De meeste 1^e-klassers hebben geen idee.

Een aantal jaren geleden wisten leerlingen nog ongeveer wat het christendom was. Ze konden vertellen of ze wel of niet gedoopt waren en of ze uit een (katholiek- of protestants-)christelijke of joodse familie afkomstig waren of een andere achtergrond hadden. Nu niet meer.

Is dat jammer? Ja, wel een beetje. Dus vertel ik, ongedoopt als ik ben, over het christendom. Want hoe je het ook bekijkt, zonder enig besef hiervan is het lastig om de wereld van nu te begrijpen.

Waarom zijn bijvoorbeeld de Kruistochten in de Middeleeuwen ontstaan en waarom zijn nog steeds na al die honderden jaren de sporen daarvan merkbaar in onze actualiteit?

Repertoire, een woord dat hoofdzakelijk gebruikt wordt bij muziek-, ballet- en theaterkunst. Mooi om dit woord eens in te zetten om het wat beladen begrip algemene ontwikkeling wat meer schwung en flair te geven.

Het jaar nul, wat basale kennis van het christendom, ze horen in het repertoire van iedereen. Naast allerlei andere zaken die je zomaar van het leven cadeau krijgt. Een ruim repertoire ontstaat vanzelf als je nieuwsgierig bent en blijft en het leven open tegemoet treedt. Het stelt je in staat om lijnen te zien, verbanden te leggen, je te ontwikkelen en je te verwonderen.

Blijf jezelf verbazen en werk aan je repertoire van levenskunst, je leven lang.

juni 2017

Okselfris

In het kader van de stijgende temperaturen hebben we de laatste tijd weer te maken met de in ieder voorjaar en elke zomer terugkerende aanslag op ons reukvermogen. Niet alleen kringelen de welriekende geuren van de tot bloei gekomen plantenweelde ons tegemoet, ook de schaars geklede medemens weet het een en ander aan geurbeleving te produceren. Altijd een aangename sensatie? Het is maar hoe je het bekijkt.

Hoe komt het dat sommige geuren als indringend worden ervaren, soms tot misselijkheid toe? Allereerst is het maar de vraag of het menselijk reukvermogen zoveel slechter is dan dat van vele andere mededieren. Volgens neurowetenschapper John McGann is het idee dat de menselijke reukzin onderontwikkeld en gedegenerereerd is een negentiende-eeuwse mythe. Sigmund Freud beweerde bijvoorbeeld dat geuren bij dieren seksueel gedrag oproepen. Het slechte reukvermogen van de mens zorgde ervoor dat wij minder door geurtjes werden afgeleid en meer tijd konden besteden aan het beschaven van onszelf. Dit paste mooi bij zijn theorie. Daarnaast zagen wetenschappers dat de mens naar verhouding vrij kleine reukbollen (bulbus olfactorius) heeft. Deze zorgen ervoor dat de reukinformatie naar verschillende delen in de hersenen gestuurd wordt. Hoewel ze volgens McGann vergeleken met de rest van ons hersenvolume klein zijn, ze zijn vergeleken met die van een rat toch twee keer zo groot. Bovendien wordt de geurverwerking in de hersenen bepaald door de intelligentie.

Waarom dit hele verhaal? Omdat het in een klas met verse pubers soms bijna niet te harden is qua lichaamsgeur. In de winter wordt er minder gezweet. En er zit een laagje trui over. Maar in de zomer komen de dampen linea recta de docentenneus in gewalmd. Ramen open en fris laten doortochten: er valt soms niet tegenop te luchten.

Wat te doen als geprangde leerkracht? Tegen een klas zeggen: jongens en meiden, jullie stinken! Elke dag goed de oksels wassen en deodorant gebruiken. Trek schone sokken en een schoon T-shirt aan en poets je tanden(!) voordat je de deur uit gaat want ik val vanmorgen bijna flauw van ellende? Toch wel erg pijnlijk en ook moeilijk, want niet elke leerling stinkt en je wilt elke aanleiding tot pestgedrag voorkomen.

Eens kijken of Maria Montessori een oplossing biedt met betrekking tot de hygiëne van de puberende medemens. Niet snel te vinden, helaas. Maria's primaire focus lag natuurlijk op andere zaken en geboren in 1870 in de 19^e eeuw was ze vast ook behept met de vooroordelen omtrent het menselijk reukvermogen. Zo moeten wij ook hier onszelf en anderen leren dit om probleem zelf op te lossen.

Maar eens diep ademhalen tijdens een frisse boswandeling en ons realiseren dat het op den duur allemaal goed komt. In de puberteit raak je door de hormonen soms zo van slag dat de noodzakelijke persoonlijke verzorging er wel eens bij inschiet. We begrijpen het echt! Toch is in het leven van de bevlogen en goedbedoelende docent de rozengeur soms ver te zoeken. Het is maar dat je het weet...